

О. В. Просіна, Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Просіна О. В.

Особливості використання проектної технології на уроках художньої культури в загальноосвітній школі

У статті розкрито сутність проектної технології, охарактеризовано класифікацію та типи проектних технологій, висвітлено низку педагогічних умов для ефективного впровадження проектних технологій. Проаналізовано етапи впровадження проектної технології на уроках художньої культури. Визначено суперечність між теоретичними уявленнями вчителя про впровадження проектної технології і практичною спрямованістю їх діяльності в загальноосвітній школі, зокрема на уроках художньої культури. Охарактеризовано одну з актуальних проблем ефективного використання проектної технології – недостатньо сформоване в учнів уміння критично мислити. Окреслено напрямки розвитку критичного мислення на уроках художньої культури.

Ключові слова: проектна технологія, критичне мислення, інтерактивні технології.

Просина О. В.

Особенности использования проектной технологии на уроках художественной культуры в общеобразовательной школе

В статье раскрыта сущность проектной технологии, охарактеризованы классификации и типы проектных технологий, освещен ряд педагогических условий для эффективного ее внедрения. Проанализировано этапы внедрения проектной технологии и определено противоречие между теоретическими представлениями учителя о внедрении проектной технологии и практической направленностью их деятельности в общеобразовательной школе. Дана характеристика одной из актуальных проблем эффективного использования проектной технологии – недостаточно сформировано у учащихся умение критически мыслить. Определены направления развития критического мышления.

Ключевые слова: проектная технология, критическое мышление, интерактивные технологи.

Інформаційне суспільство ставить нові завдання перед сучасною освітою, розв'язання яких потребує зміни освітньої парадигми – від знаннєвої до практично спрямованої. Державним стандартом базової і повної середньої освіти визначається компетентнісна спрямованість освіти, яка створює умови для індивідуалізації та диференціації навчання, поглиблення практичної і творчої доміант навчальної діяльності, упровадження особистісно орієнтованої технології.

Використання проектної технології під час викладання художньої культури сприяє розвитку таких компетентностей, як уміння самостійно вчитися, комунікативну, інформаційну тощо.

Сучасні вчені К. Бабій, А. Бахтарова, І. Литвиненко використовують проектну технологію навчання під час нетрадиційного уроку в школі; І. Базарницька, Н. Коваль, С. Іванісова, Н. Котелянець, Н. Пархоменко, Л. Сиротюк, Г. Хабазня описують особливості реалізації технологій проектної діяльності в початковій школі; Т. Белявцева та П. Лернег застосовують метод проектів під час формування пізнавальної активності учнів; В. Вербицький обґрунтовує проектну форму навчання і виховання в загальноосвітніх школах та позашкільних закладах; В. Ворона, Л. Семешко, С. Стах розглядають метод проектів у позакласній роботі; Л. Іванова, У. Литвинова, Н. Савенко, Г. Ковганич, О. Тимошенко розглядають проектування у виховному процесі школи; Л. Масол, Є. Миропольскою, Л. Кондратовою розглянуто впровадження проектної технології в процесі викладання художньої культури.

Проектна технологія – досить досліджена тема в науковій літературі, але потребує вдосконалення її практичне застосування, організація діяльності учнів у загальноосвітній школі, зокрема на уроках художньої культури.

Метою написання статті є розкрити сутність проектної технології, висвітлити класифікацію та типи проектних технологій, визначити низку педагогічних умов для ефективного впровадження проектних технологій; проаналізувати етапи впровадження проектної технології на уроках художньої культури. Охарактеризувати одну з актуальних проблем ефективного

використання проектної технології – недостатньо сформоване в учнів уміння критично мислити. Окреслено напрямки розвитку критичного мислення на уроках художньої культури.

Метод проектів у світовій педагогіці виник у 20-і роки ХХ століття у США. Спочатку його називали „методом проблем” і розвивався він у межах гуманістичного напрямку у філософії та освіті, у педагогічних поглядах та експериментальній роботі Дж. Дьюї. Американський філософ і педагог вважав, що освіта повинна давати не лише знання, які знадобляться в майбутньому дорослому житті, але й знання, уміння й навички, здатні вже сьогодні допомогти дитині у вирішенні її нагальних життєвих проблем. Послідовник Дж. Дьюї, американський учитель В. Х. Кілпатрик, практично втілював ідеї проектування свого попередника і назвав спосіб організації роботи з учнями методом проектів. В основі проектування лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Кілпатриком була запропонована така класифікація проектів:

- продуктивний (створюючий) проект, пов’язаний із трудовою діяльністю (конструкторською, створенням макета, доглядом за рослинами і тваринами);
- споживчий проект (підготовка екскурсій, надання послуг, організація дозвілля);
- дослідницький проект (біологічний, фізіологічний, технічний, розв’язання історичних чи літературних проблем);
- навчальний проект (проект-вправа) для оволодіння певними навичками [6].

Існують різні типи та тематика проектів. Тему можуть запропонувати і учителі, і самі учні. У сучасній педагогічній літературі розрізняють такі основні типи проектів:

- Творчі проекти. Не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників. Вони заздалегідь домовляються про заплановані

результати і форму їхньої презентації – рукописний журнал, колективний колаж, відеофільм, вечір, свято тощо.

- Ігрові проекти. Учасники беруть собі певні ролі, обумовлені характером і змістом проекту. Це можуть бути як літературні персонажі, так і реально існуючі особистості, імітуються їхні соціальні і ділові стосунки.

- Інформаційні проекти спрямовані на збирання інформації про який-небудь об'єкт, явище, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів.

- Практико-орієнтовані проекти. Результат діяльності учасників чітко визначено із самого початку, він орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, словник, проект шкільного саду). Проект потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників із визначенням функцій кожного з них. Важливим є координація роботи у вигляді поетапних обговорень та презентація отриманих результатів.

- Дослідницькі проекти потребують обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження для всіх учасників, соціальної значущості, продуманості експериментальних методів та методів обробки результатів.

Для ефективного використання технології проектної діяльності в освітньому закладі доцільно забезпечити низку педагогічних умов:

- наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, яка вимагає пошуку її розв'язання;
- відповідність проектів тематиці та дидактичним цілям теми заняття;
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна діяльність учнів;
- визначення кінцевих цілей проектів;
- структурування змістовної частини проекту (етапи, завдання, розподіл ролей тощо);
- використання дослідницьких методів;

- результати виконаних проектів мають бути матеріальними, тобто оформлені певним виглядом (відеофільм, газета, презентація тощо);
- володіння керівником проекту технологією проектної діяльності;
- активна творча позиція кожного учасника проекту.

Сучасними вченими-практиками Л. Масол, Є. Миропольскою, Л. Кондратовою рекомендовано активно впроваджувати проектну технологію на уроках художньої культури. Для організації проектної діяльності на уроках художньої культури вчені рекомендують виокремити такі етапи [1]:

- підготовчий етап (визначення теми й мети проекту, планування проектної діяльності);
- практико-виконавчий етап (збирання інформації, аналіз інформації, формулювання висновків, оформлення результатів практичної діяльності);
- заключний етап (підготовка проекту до захисту, презентація проекту, захист проекту, оцінювання проекту, рефлексія).

Обговорюючи проблему використання проектної технології на уроках художньої культури із вчителями, які проходять курси підвищення кваліфікації в ЛОППО, можна зробити висновки, що педагоги усвідомлюють сутність, значення, теоретичні засади організації проектної діяльності. Але виникає суперечність між теоретичними уявленнями вчителів щодо впровадження проектної технології і практичною спрямованістю педагогічної діяльності в загальноосвітній школі, зокрема на уроках художньої культури.

На нашу думку, головною проблемою у впровадженні технології є недотримання вчителями етапності застосування технології та несформована готовність в учнів до проектної діяльності.

Практичний досвід свідчить про те, що в учнів старших класів може бути недостатньо сформоване критичне мислення, нерозвинуте вміння планувати дослідну діяльність, не усвідомлення значення етапу планування; виникнення складностей під час організації групової роботи тощо.

Учителю необхідно підготувати учнів до проектної роботи. Насамперед, спрямовувати роботу під час уроків на розвиток критичного мислення.

О. Пометун зазначає, що „критичне мислення виступає як нестандартне, що ґрунтується на можливості бачити й оцінювати альтернативи, пріоритети, визначати достовірність і доцільність фактів, явищ, подій” [3, с. 5]. Автор відзначає практичну спрямованість цього типу мислення: „Це практичне мислення, яке за допомогою теоретичних знань дає можливість знайти, обрати та обґрунтувати необхідні рішення” [3, с. 5]. О. Пометун наголошує, що розвитку критичного мислення сприяють уміння й навички аналізувати, синтезувати, порівнювати, поєднувати факти, робити обґрунтовані висновки [3, с. 5].

Стратегічний напрям розвитку в учнів критичного мислення в навчанні учнів – ставити запитання:

- Що я думаю про це?
- Як нова інформація відповідає тому, що я вже знаю?
- Що я можу робити по-іншому після ознайомлення з новою інформацією?
- Як ця інформація впливає на мої погляди?

Доцільно запропонувати учням опанувати навчальною стратегією INSERT – читання тексту з позначками. Цей прийом розроблений у 1986 р., його авторами є Д. Воган (J. Vaughan), Т. Естес (T. Estes.) [7]. У 1997 році прийом модифікований американськими вченими Ч. Темпл, К. Мередітом і Д. Стілла в методі розвитку критичного мислення.

Таким чином, в учнів розвиваються вміння читати вдумливо, виділяти ключові поняття, класифікувати отриману інформацію, оцінювати її, розуміти, що кожен сприймає одну й ту саму інформацію по-різному.

I - interactive	самоактивізуюча	„v” – вже знав „+” – нове „-” – думав інакше „?” – є запитання
N – noting	діалогова	
S – system	системна розмітка	
E – effective	для ефективного	
R – reading &	читання та	
T - think	роздумів	

Виокремлюють такі етапи критичного мислення:

- Сприймання інформації одного, але бажано кількох джерел.
- Аналіз змісту інформації чи різних точок зору, вибір того викладу,

який здається вірним.

- Співставлення його з іншими викладами або протилежними точками зору.

- Добір аргументів чи розробка системи доказів на підтримку позиції.
- Прийняття рішення, яке ґрунтується на доказах.

У процесі вивчення художньої культури доцільно давати учням тексти, до яких учням необхідно дібрати запитання. Наприклад, у 10 класі, вивчаючи епоху бароко, учням можна надати можливість ознайомитися зі статтею „Відродження Йоанна Георга Пінзеля” автора Наталки Іванченко, поставити перед ними завдання: скласти запитання до статті та поставити питання класу. Для підвищення мотивації учнів можна використовувати ігрові форми роботи. Наприклад, клас об’єднати в команди, де учні повинні скласти за наданим текстом запитання, а потім по черзі поставити ці запитання одна команда іншій. Учитель може виконувати роль експерта, який оцінює якість поставлених запитань і правильність відповідей, виставляє бали за кожну відповідь. Переможе команда, що набрала більшу кількість балів. (Оцінити роботу учасників команди може лідер команди).

Учням слід рекомендувати дотримуватися під час постановки запитань таких порад:

- Формулювати запитання конкретно, чітко.
- Використовувати шість „журналістських” запитань із метою отримання різнобічної інформації про конкретний об’єкт: Хто? Коли? Як? Чому?
- Застосовувати „відкриті” та „закриті” запитання для досягнення поставленої мети. „Відкриті” – це запитання, у відповідях на які людина може висловити власну думку. „Закриті” – це такі, на які можна відповісти лише „Так” чи „Ні”. Їх ставлять, якщо цікавить погодження людини, або в разі, коли слід перевірити, чи стежить співрозмовник за іншими думками.

- Бути готовим до того, що всі люди різні, навчитися приймати їх такими, якими вони є, не намагаючись змінити в них те, що не подобається.
- Цінувати в кожній людині особистість, поважати її думки та переконання незалежно від того, чи збігаються вони з твоїми.
- Прагнути зберегти враження про себе як про „приємного співрозмовника”.

Одна з форм роботи, яка готує до проектної діяльності учнів, є написання есе – це письмовий твір, під час якого учні вільно трактують певну тему. Учні повинні переконати, що добре оволоділи темою, можуть аргументувати свою точку зору. Учні повинні зрозуміти, що есе – це вільне вираження своїх думок, а досягнення мети твору залежить, наскільки думки будуть аргументованими.

У написанні есе важливим є дотримуватися певних правил. Так робота повинна складатися з трьох частин: вступу, який пояснює головну тему чи ідею; основної частини – подання фактів, доказів, пояснень; висновки передбачають підведення підсумків, поєднання вступу і основної частини. Можна дати лексичні конструкції, які допоможуть у написанні есе. Наприклад:

1. На мою думку, я думаю, на мій погляд, автор (цього висловлювання):
  - хотів сказати про те, що...;
  - мав зважити на...;
  - позначив проблему...;
  - торкається питання...;
  - розкриває (піднімає) проблему...
2. Я згоден з автором (ім.'я, прізвище)... Не можу не погодитися... Я абсолютно згоден... Я не з усім згоден... На жаль, я не зовсім згоден з точкою зору (думкою, позицією)...
3. Це висловлювання представляється мені суперечливим.
4. Правильність цього твердження очевидна (не викликає сумніву).
5. Недаремно народна мудрість свідчить...(далі прислів'я, приказка).
6. Звичайно, існують інші думки, однією з них є точка зору філософа ...(мислителя і т. ін.).
7. На доведення своєї точки зору (позиції) я хотів би навести приклад...
10. У зв'язку із цим, мені згадується (випадок, телепередача, подія)...

11. Якнайкраще, цю думку (факт, судження) ілюструє (підтверджує, пояснює) епізод розповіді (роману, притчі) про історичну подію (долю людини, героя мистецького твору).

12. Завершуючи своє есе (роздум), я б хотів ще раз зробити акцентна...

13. На завершення свого есе я хотів би повернутися до ідеї (думки), позначеної в епіграфі...

14. Завершити есе я хотів би віршованими рядками поета(думкою, ще одним афоризмом)...

Так, учням було запропоновано написати есе після перегляду фільму І. Бергмана. Учениця 11 класу К. Н. у своєму творі була досить переконлива, вона зазначила на початку твору: „Не один раз чула позитивні відгуки щодо творчості Ингмара Бергмана, тому натхненно прийнялася за перегляд. Титри, „Осіння соната”. Перше, на що звертаю увагу – тривалість фільму. Усього 1 година 18 хвилин. Сучасне авторське кіно (артхаус), будь який кінопродукт, що претендує на філософське його осмислення, а не розвагу, має, як правило, дві та більше годин. Тому невелика кількість часу мене спершу насторожила. Але, забігаючи наперед, скажу: режисер дуже влучно використав час і виклав все, що потрібно, ні слова зайвого”. Далі учениця в основній частині есе виокремлює три частини фільму, дає їм назву: „Початок”, „Напруження”, „Розв’язка” і розкриває своє враження від кожної частини. У висновках Наталія зазначає: „Фільм чудовий! Актори майстерно пережили свої ролі – не повірити їм неможливо! Мені дуже імпонувала Лів Ульман та її героїня, протягом фільму я була в стані співчуття, співпереживання, оціпеніння, прожиття драм кожної із жінок. Безумовно, саме така актриса, як Ингрід Бергман, повинна була зіграти мати Єви. У неї ця роль вийшла чудово, браво! Нагальна проблема взаємовідносин у сім’ї, можливість її подолання й наслідки не вирішення розкриті у повною мірою, є чому повчитися і над чим розмірковувати, а саме – прощенню. Вдячна за такий урок!”

Після того, як учні з легкістю можуть ознайомитися з текстом, поставити та відповісти на запитання, висловити свою точку зору до матеріалу, який

вивчають, аргументувати її, ми переходимо до застосування інтерактивної гри „Ажурна пилка”. На наш погляд, ця гра допомагає сформувати навички роботи в групі, вчитися самостійному вивченню матеріалу та навчати інших, активно формується комунікативна компетентність. Отриманий досвід допоможе учням у груповій проектній діяльності. Але не потрібно поспішати із впровадженням групових проектів. Доцільно починати з індивідуальних проектів, потім реалізовувати проекти в парі, і вже після цього створювати групові проекти.

Для отримання якісного результату під час виконання групового проекту дуже важливою є особистість лідера групи, від його вміння планувати, організовувати, оптимізувати роботу групи залежить успішність проекту. Учитель у проектній діяльності учнів – це координатор, фасилітатор групової роботи, консультант. Він наперед прогнозує ризики в роботі груп, вчасно допомагає та спрямовує роботу учнів, йде поруч, із учнями, але не забирає ініціативу та не перекладає всю відповідальність за якість кінцевого продукту проекту на себе.

Хотілося б зазначити, що для вивчення предмета „Художня культура” проектна діяльність учнів є оптимальним інноваційним прийомом для занурення в художні культурні пласти, для особистісного проникнення у творчість митців та більшого загострення емоційного сприйняття художніх мистецьких творів.

Література

1. Кондратова Л. Г. Художня культура. 10 клас : метод. посіб. / Л. Г. Кондратова. – Х. : Основа, 2010. – 208 с.

2. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л. М. Масол ; АПН України, Ін-т пробл. виховання. – К. : Промінь, 2009. – 431 с.

3. Пометун О. Формування критичного мислення учнів на уроках з курсу за вибором „Права людини” / Олена Пометун // Історія в школах України. – 2008. – № 9. – С. 5 – 7.

4. **Тягло О. В.** Критичне мислення : навч. посібник / Тягло О. В. – Х. : Основа, 2008. – 187 с.

5. **Kilpatrick William Heard.** The Project Method / William Heard Kilpatrick // Teachers College Record. – 1918. – No.19. – P. 319 – 334.

6. **Vaughn J.** Reading and reasoning beyond the primary grades / J. Vaughn, T. Estes. – Boston : Allyn and Bacon., 1986. – 231 p.

Prosina O. V.

Peculiarities of Using the Project Technology at the Lessons of Artistic Culture in Schools of General Education

The article reveals the nature of Project Technology describes the classification and types of design techniques, highlights a number of pedagogical conditions for the effective implementation of Project Technology. The stages of introduction of the project technology at the lessons of artistic culture are characterized in the article. The contradiction between the theoretical conception of teacher about the introduction of project technology and the practical direction of their activity at the lessons of Artistic Culture in schools of general education are determined. One of the problems of effective usage of project technologies at the lessons of Artistic Culture, insufficiently formed ability of critical thinking, is characterized in the article.

The directions of critical thinking development at the lessons of Artistic Culture are traced: using the strategy INSERT, writing an essay, using the interactive game “Delicate saw” that helps to form the skills of working in groups, coaching to learn the material on the one’s own hook and to teach the others, also the communicative competence is formed. The role of a teacher in work is determined – he is a coordinator and a facilitator of group work, he also is a consultant. The attention was stressed on the fact that the teacher forward forecasts the hazards in work, helps in time and directs the group work. He always goes close by students, but doesn’t take the initiative, and doesn’t replace all the responsibilities for the final product of the project on himself.

Key words: project technology, critical thinking, interactive technologies.

Відомості про автора

Просіна Ольга Володимирівна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри управління освітою Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Стаття надійшла до редакції 12.12.2013 р.
Прийнято до друку 27.12.2013 р.
Рецензент – д. п. н., проф. Горошкіна О. М.